

РЕ/Х/АБИЛИТАЦИЯ
НА
КОНТУЗИЕНИЯ ЕРОТИЗЪМ

Същността на театъра попада
някъде между слабните и
гениалите на актьорите.

Ричард Шекспер

УВОД

Нямам намерение лесно да изпадам в омехотворната позиция на защитаващ твърдения, в чиято защитимост сам се съмнявам, поради което бързам да уточня, че всецяло и безостатъчно вярвам в наличието на онтологически ред, където телесността, и въобще тленността, са положени на ниско стъпало; в който да си го кажем направо! те са презрени. Не много модерно, но затова пък - честно. Същевременно, като силно пристрастен към изкуствата, боравещ с пласта на видимото, съм уверен в жизнената важност на борбата за всеки милиметър облъчваща тленност.

ДИАГНОСТИКА

Еротизмът в българското театрално изкуство години наред е като спянал кон. Пранги в копитата му - колкото щем: като започнем от сресаната "дискретност" на соцреализма и стигнем до пределно банализираните /от честа публицистична употреба/ народопсихологически тези за исконната българска срамежливост, която само поради това, че я е имало, сякаш остава длъжна да се репродуцира вечно. Тези и още куп умотворения и до сега, пет години след окончателното отмиране на по-горе споменатата нормативна естетика, са оставили в ранимата душевност на масовия зритель та-

кива метастази, че откровената поява на голо тяло на сцена в не-
приглушено осветление все още /твърдя го/ се таксува като непри-
лична и е в състояние да произведе микроскандал. Обаче какъв
скандал? Надлежно е споменаването на факта, че никой няма да
стане и да тръгне вратата на залата след себе си. Напротив, все-
ки задно не се възползва от рядката възможност да се скандализира
дълбоко и проникващо, но от място, прилично, по бургерски никак.
А след това никой няма да признае за тайното си преживяване. Това
вече - по снобски.

И казват, в България и естетическият скандал няма да
да се случи. Напротив, има как - интровертно. И се случва. Само
дете няма как да си го съобщим. Така че случването на скандала въ-
обще само по себе си не е проблем. Проблем е публичното му случва-
не. С жилавата имитация на такова тутакси се заемат откровената
жълта преса и таблоидите. Тези опити, разбира се - нефелни, бър-
зо издихат, доколкото какъвто и да било тираж тук не е в състо-
ение да обедини многото грижливо сепарирани частни естетически
бури в канализиращ и помитащ публичен тайфун. Отсам Пирет есте-
тическите скандали са приватен парнеж. По тях се дебатира наса-
ме /в някои случаи - и в банята/. За по-сигурно, по-уютно и, ко-
ето е най-важното, за по-ясно естетическият въпрос в публичното
пространство автоматично се подменя с етически, по-точно - с мо-
ралистичен: "Ти остави дали ми харесва, ами как не ги е срам?".
Във възприемането на художествения факт е настъпила стагнация.
Има приплъзване към рефлексия по всичките му други измерения,
освен по собствено художественото. Еротизмът, доколкото е уместно
използването на диалектически термин, атрофира до превърнатата форма.
Той сякаш бива осъден предимно до дистанцира. Превръща се в чуждо
тяло на театралния език, в не позволен, дразнещ и разсейващ имплант,
в ексцентрична и неадекватна приумица - "да се направят на интерес-
ни". Еротичното ухание автоматически се трансформира в абсолютно

самостоятелен дразнител, отгласващ тъканта на представлението на за-
ден план. Това укание извема за себе си цялото внимание, пребива
с глава контекста, размътва целостта, авторитарно превръща всичко
край себе си в собствен фон, на който открояващо се изтъква очн.
Еротизмът сякаш в един само миг натежава повече от конструкцията,
чийто сегмент му е било предопределено да бъде. Обаче момент! В
голяма част от случаите това съвсем не прави самият той. Напротив,
той чинно кротува в целостта, докато моралистично култивираното
възприятие започва да го привиква като гигант. И понеже дразнимостта
на подобно възприятие е неръобразима и за нула време вълнообразно
нараства, в изкривената му визия под влияние на сгрешена /по смисъла
на предварителна нагласа/ оптика, всяко джудже добива контурите на
акромегал. Две големи гърди са в състояние да избодат очите. Микро-
скандалът се случва като феномен на възприятието, тиранично аб-
страхиращо еротичната нота от останалите ноти в партитурата и де-
бело подчертаващо я с червения цвят на дразнимостта. Аз наричам то-
ва "бунашка нагласа". Тя разполага носителя си повече да се сраму-
ва, отколкото да се наслаждава. Той се окопава в собствената си суб-
лиматна мизерия и се пържи в моралистичния си котел поради простата
липоа на сили да се подложи публично на еротично лъчение. Ако пък
вземе да се подложи, няма да изпита наслада от притеснения за морал-
ната чистота на източника му или /в другия случай/ къде от закъсия,
къде от съвсем навременна пубертетна трепетност.

Тук може би е мястото да уточня, че не правя апология на
телесната долница и под еротизъм в театъра не разбирам простото и
експониране на голи тела с разчет за евентуалното им въздействие, а
нещо доста по-сложно - отпусването на актьорската природа и провока-
цията у нея на желание да се реализира по протежение на онази изклю-
чително трудна за балансиране междина, разграничаваща потискането и
освобождаването на копнежа; дифузна зона, чийто очертания се губят и

където се нагнетяват най-големите количества енергия. Говорят за еротичното при-съст-вие на сцената, при което тялото вече не само обслужва смисловата цялост на спектакъла, не само възпява образа, не само онагледява сюжетните траектории, а обладавайки смисъла, добива своя собствена, надстроена над всичко това аура, в която става желано-за-гледане, неуможимо приковава погледа в себе си, магнетизира зрителния лъч, израства в обем, надхвърляя собствените му физически параметри, става тяло на крайния театър. Тогава се снемат всички изброени условности и театърът надскача лимитираните възможности на собствената си изказност, започва да облъчва. Тялото преставя да работи за смисъла, а смисълът започва да работи в него. Тук при-съст-вието бие действително. При-ставането телом на смисъла става най-сложната актьорска акция, несводима до периферия, до бекграунд на което и да било драматургично действие. Напротив, тя фундава всяко действие като свое следствие. Възходането към този енергичен статус е еротическо включително и в Платоновия смисъл, но при сполука нахалът му е в екстатичната Диснисова обладаност, в дуенде.

РЕХАБИЛИТАЦИЯ

Първата стъпка към нея е в постоянството, почти мантрично съзерпание на телата. Те имат собствена и самостоятелна значимост, която не зависи, не се определя и не се оправдава от никакъв сюжет. Тялото е магнетично само по себе си, а не по силата на сюжетно предопределение. Еротизмът не се заявява драматургически, той е *a priori* в играта, кодиран е в самата природа на действието. И доколкото разизването на истории и сюжети в театъра само по себе си е доста тъно занимание, без собствено еротическия, т.е. при-тегателен пласт сме загубени. Без него всяка история е сводима до сапунена опера. За възходането към един автентичен еротизъм драматическият сюжет се използва елегантно и дискретно като ракета-носител, която при постигането на еротическо лъчение се изнепелява от само себе си, би-

дейки ненужен баласт. В замъна телата обладават смисъла. Той се отлива в тяхното живееще на сцената.

Терапията на смутеното възприятие от друга страна, изглежда невъзможна утопична, освен може би чрез регулярното насищане на художественото пространство с трасиращи пътя в тази посока образи, т.е. лека-полека, възпитателно. Тя е по-скоро в култивациите насамочувствие да се стои срещу еротическото лъчение без външно мотивирани /и поради това неадекватни/ притеснения и терзания. Броят също така е абсолютно несъвместим с психологическите мотивации. На неговия фон театърът на психологическата оценка стои точно толкова неадекватно, колкото бабешко ковъорче над водна спалня. Пред автентичния еротизъм лъсва действителната импотентност на психологическите ситнежи; те фалшивеят до безобразие и ватова - на буните-то. Аман!

За да очистим пътя на еротичното въздействие, трябва да изхвърлим от възприятната си нагласа първосигналната склонност към сантиментално умиляване пред страдалството, пред разбитите сърца, пред фаталните любви, пред наивно-симпатичната убогост на малкия човек... Малкият човек например е човек с умилително-талашитена душа. Той е вярно симпатична, но и до втръсване безинтересна и досадна петрушка, еротически чандала с нулев облъчвателен потенциал. В този смисъл малкият човек, колкото и да е на мода, е демоде като сантиментите, подхранващи сегашното му натрапничество. На дневен ред е ренесансът на големия човек, фигурата на битийните въпроси, еротическия проводник на божественото, човека на Дионисовата стихия. Той ще отвори пътя на новия епизъм, на крайния, на тоталния театър.

Post scriptum

Грабвайте телата!

1. присвѣтъиѣ - от сѣл. сѣл. [от едни корен със същност]
Младенов (523) през Max VASMER Russisches Etymologisches

Явор Гардев

-5- Wörterbuch Heidelberg 1950-58